

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร และ 2) หาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหา การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร ปีการศึกษา 2558 จำนวน 365 คน ประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 59 คน และครู จำนวน 306 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม สภาพและปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีวัดของลิเคิร์ต (Likert) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพและปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

1.1 สภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล รองลงมาคือ ขั้นตอนที่ 1

การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย และขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนมีการสำรวจปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และ โรงเรียนมีการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพ ปัญหาและความต้องการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนมีการจัดตั้งองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และ โรงเรียนมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ โรงเรียนจัดประชุมชี้แจงนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง รองลงมาคือ โรงเรียนผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และโรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์และเตรียมการในด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และโรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์และเตรียมการในด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 4 การตั้งองค์กรนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ คณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุม เพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนมีบทบาทในการช่วยงาน

โรงเรียน ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ คณะกรรมการนักเรียน
 สถานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน
 เป็นผู้ให้บริการและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของ
 ผู้เรียน และคณะกรรมการนักเรียน สถานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุมเพื่อการ
 ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนมีบทบาทในการช่วยงานโรงเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรม
 จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
 โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนสามารถนำผลคุณธรรม จริยธรรม
 และทักษะชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน รองลงมาคือ โรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ
 การสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และครูมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมใน
 หลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
 โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
 ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม
 เสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริม
 หลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และโรงเรียน
 สามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
 ของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพ
 การส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปปรับปรุง
 การดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนมีการ
 ประเมินผลตามตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและ โรงเรียน
 มีการจัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และ โรงเรียน
 ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.2 ปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับ
 มากปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การตั้งองค์กรนักเรียน รองลงมาคือ การจัด
 กิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการจัดตั้งองค์กรส่งเสริมคุณธรรม
 จริยธรรม

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน รองลงมาคือ การศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการสำรวจสภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ การจัดตั้งโครงสร้างและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและ โครงสร้างในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนครอบคลุมบุคลากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มคณะทำงาน กลุ่มที่ปรึกษา และการจัดตั้งองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การให้ความร่วมมือของโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ผู้ปกครองและชุมชนเป็นผู้จัดกิจกรรม รองลงมาคือ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุนโรงเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการจัดประชุมชี้แจงนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 การตั้งองค์กรนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนสถานักเรียน / รองลงมาคือ การเลือกตั้งคณะกรรมการคณะสี และการจัดตั้งชมรมและชุมนุมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตรรองลงมาคือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในหลักสูตรครบตามหลักสูตร และการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ การกำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของ โรงเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนและการจัดแหล่งเรียนรู้ของ โรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหา การส่งเสริมค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ การกำหนดตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน รองลงมาคือ การใช้วิธีการประเมิน ประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่หลากหลายและการนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปปรับปรุง การดำเนินงานส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการประเมินผลตามตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

2. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

1. การประเมินผล

1.1 การนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปปรับปรุงการดำเนินงาน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

1.1.1 สถานศึกษาควรนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.1.2 สถานศึกษาควรจัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน สำหรับนักเรียนที่มีผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมต่ำกว่าเกณฑ์

1.1.3 สถานศึกษาควรกำหนดให้ครูผู้สอนนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์ไปออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

1.1.4 ผู้บริหารควรกำกับ ติดตามกระบวนการประเมินคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนทุกขั้นตอน เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางที่กำหนดไว้

1.2 การประเมินผลตามตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

1.2.1 ครูผู้สอนหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนควรตรวจสอบความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.2.2 ผู้บริหารควรกำกับ นิเทศ ติดตาม ผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนตามตัวชี้วัด และให้มีการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรมในแผนปฏิบัติการโรงเรียน

1.2.3 สถานศึกษาควรกำหนดให้มีการเผยแพร่ผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ต่อสาธารณะเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบ

1.3 การจัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนแนวทางการส่งเสริม คือ

1.3.1 สถานศึกษาควรตั้งวัตถุประสงค์การประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยอิงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และคำนิยาม 12 ประการ

1.3.2 สถานศึกษาควรกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน

1.3.3 สถานศึกษาควรกำหนดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นส่วนหนึ่งของการสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

1.4 การใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริมคือ

1.4.1 สถานศึกษาควรกำหนดให้ในทุกรายวิชา ได้กำหนดตัวชี้วัดและวิธีการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน

1.4.2 สถานศึกษาควรกำหนดให้มีการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน จำนวนหลายครั้งก่อนสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรในแต่ละระดับชั้น

1.4.3 ครูควรเพิ่มขึ้นตอนและวิธีการที่หลากหลายในการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.4.4 ครูควรส่งเสริมให้ครอบครัวร่วมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.4.5 ครูควรประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนจากสภาพจริงโดยการไปเยี่ยมบ้านนักเรียน

2. การกำหนดปรัชญา นโยบายนโยบายและเป้าหมาย

2.1 การศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

2.1.1 สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะภาคีร่วม ที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา

2.1.2 สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนให้ชัดเจน

2.1.3 สถานศึกษาควรกำหนดหลักการ วิธีการศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ชัดเจน

2.1.4 สถานศึกษาควรระบุประเด็นปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ให้ชัดเจน

2.2 การสำรวจปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทาง การส่งเสริม คือ

2.2.1 สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูล การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่ประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ โรงเรียน

2.2.2 คณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ควรกำหนดวิธีการ ขั้นตอนในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจน และสร้าง เครื่องมือที่จะเก็บข้อมูลให้ได้มาตรฐาน

2.2.3 สถานศึกษาควรกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน

2.3 การสำรวจสภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทาง การส่งเสริม คือ

2.3.1 สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะกรรมการสำรวจสภาพการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะ ภาคีร่วมที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา

2.3.2 สถานศึกษาควรกำหนดระยะเวลาการสำรวจสภาพการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน

2.3.3 สถานศึกษาควรพัฒนาเครื่องมือในการสำรวจสภาพการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้มีมาตรฐาน มีความเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน

3. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

3.1 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

3.1.1 สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.1.2 สถานศึกษาควรสร้างความตระหนักให้ครูแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้มีความรู้มีความเข้าใจเห็นความสำคัญของการการจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียนและกิจกรรมที่มาจากนอกโรงเรียน

3.1.3 สถานศึกษาควรมีแนวทางในการคัดเลือกตัดสินใจให้โรงเรียนจัด/กิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และควรทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีความชัดเจนเรื่องวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ผลดีผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรม/

3.1.4 สถานศึกษาควรมีการกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างชัดเจน

3.1.5 สถานศึกษาควรสร้างแนวทางในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3.1.6 สถานศึกษาควรสร้างแรงจูงใจด้วยการมอบเกียรติบัตร ประกาศเกียรติคุณ ยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมนักเรียนให้ได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2 มีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

3.2.1 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.2 ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักให้นักเรียน โดยให้มีส่วนร่วมในการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.3 ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายให้การจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน อยู่ในแผนปฏิบัติการ ราชการโรงเรียน

3.2.4 สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.5 ผู้บริหารควรใช้หลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วม ใช้มิติของสังคม ประสานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเพื่อจัดหางบประมาณสำหรับการจัดแหล่งเรียนรู้ของ โรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.6 สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับความต้องการของนักเรียน จัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อให้นักเรียนมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.7 สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วม ในการจัดแหล่งเรียนรู้ของ โรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.2.8 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้ปฏิบัติกิจกรรมได้พัฒนาตนเอง เรื่อง การจัดแหล่งเรียนรู้ของ โรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนวทางการส่งเสริม คือ

3.3.1 สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน

3.3.2 ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบ บูรณาการ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแผนปฏิบัติการ ราชการ โรงเรียน

3.3.3 ผู้บริหารควรประชุมฝ่ายวิชาการและครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม สาระ โดยเริ่มต้นการจัดกิจกรรมภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือให้มีการรวมกลุ่มสาระการเรียนรู้ แบบ 2 กลุ่ม 3 กลุ่ม และ 4 กลุ่มสาระ เป็นต้น

3.3.4 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้ปฏิบัติกิจกรรมได้พัฒนาตนเอง เรื่อง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบบูรณาการ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในทุกกลุ่ม สาระการเรียนรู้

3.3.5 ผู้บริหารควรมีการกำกับ นิเทศ ติดตามการทำงานเพื่อร่วมรับฟัง ปัญหา แก้ไขปัญหา ส่งเสริม แก้ไขให้กระบวนการบูรณาการขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 สามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แนวทางการส่งเสริม คือ

3.4.1 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.2 ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักให้นักเรียน โดยให้มีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.3 ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายให้การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน อยู่ในแผนปฏิบัติการ ราชการ โรงเรียน

3.4.4 สถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณการจัดสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.5 ผู้บริหารควรใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ใช้มติของสังคม ประสานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเพื่อจัดหางบประมาณสำหรับการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.6 สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับความต้องการของนักเรียน จัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อให้นักเรียนมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.7 สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

3.4.8 ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูผู้ปฏิบัติกิจกรรมได้พัฒนาตนเองเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สภาพและปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร มีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. สภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล รองลงมา คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย และขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะการได้รับการอบรม บ่มนิสัยจนสะสมเกิดเป็นสิ่งดีงามในจิตใจ จะทำให้เยาวชนมีจริยธรรมที่ดีประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม เป็นผู้รักษาความสัตย์ รู้จักข่มใจตนเอง อดทน อดกลั้น อดออม ละเว้นความชั่ว ซึ่งเยาวชนที่ได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจะเป็น จะได้รับการยอมรับ “มนุษย์ที่สมบูรณ์” จากสังคม ได้รับการยกย่อง ชื่นชม สร้างความรัก ความภาคภูมิใจในตนเอง ตระหนักและเห็นคุณค่าของความดีงามเป็นผู้มีอุดมคติ อุดมการณ์ในการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เรียนรู้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่น มีความรู้ มีความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของการดำรงชีวิตตามกฎหมาย ตามกฎแห่งกรรม ช่วยทำให้สังคมมีความสุข ลดความขัดแย้ง มีความปรองดอง สามัคคี ประชาชาติมีความมั่นคง ช่วยแก้ปัญหาสังคม มุ่งพัฒนาการศึกษาส่งผลให้ด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนา ประชาชาติจะมีพลังในการขับเคลื่อนเพื่อความก้าวหน้า ประชาชนในประเทศมีภูมิคุ้มกัน สามารถที่จะแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของจาร์ส บานเย็น (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีนครินทร์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า มีการดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ด้านบุคลากร และด้านการประเมินผล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นาวิณ เหมือนแสง (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการบริหารสถานศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุททาศคร พบว่าการบริหารสถานศึกษาและการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพ ธาระคำดี (2553, หน้า 72) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน ในโรงเรียนเครือข่ายหนองบ่อก้านเหลืองคำพื อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประ โชติ จันทวิมล (2555, หน้า 86) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียน โรงเรียนนวมินทราชูทิศ

หอวัง นนทบุรี พบว่า การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอนสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพสภาพการส่งเสริมน้อยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมา คือ โรงเรียนมีการสำรวจปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และโรงเรียนมีการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพ ปัญหาและความต้องการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการ ในด้านคุณธรรม จริยธรรม สถานศึกษาควรมีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยที่ถาวร ดังนั้นสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องศึกษาปัญหาในเรื่องคุณธรรมด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน เช่น การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ พิจารณาแนวโน้มในอนาคตที่สังคมต้องการ เพื่อกำหนดปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียนสอดคล้องกับงานวิจัยของเสรี สวัสดิ์เอื้อ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ โครงการและกิจกรรมส่งเสริม จริยธรรม เพื่อให้ นักเรียนเกิดจิตสำนึกที่ดีในการประพฤติตนอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม 8 ประการ

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการพัฒนาบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนมีการจัดตั้งองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และโรงเรียนมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการจัดตั้งองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัยทั้งระบบโรงเรียน ทุกฝ่ายต่างมีบทบาทหน้าที่ชัดเจน ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2549, หน้า 35) บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร คือ ให้นโยบายมอบหมายงาน ตั้งคณะทำงาน ให้การสนับสนุนทั้งทางตรงและทางอ้อม ติดตามกำกับดูแล บทบาทของคณะทำงาน เสนอแนะกิจกรรมในหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือนวัตกรรมการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ติดตาม กระบวนการทำงาน สนับสนุนการดำเนินกิจกรรม บทบาทและหน้าที่ครู ร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและดำเนินงานทั้งการเผยแพร่การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร บทบาทหน้าที่ขององค์กรนักเรียน สร้างความสำนึกให้นักเรียนประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นทั้งต่อตัวนักเรียนในองค์กร และนักเรียนคนอื่นๆ บทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษา คือ

ให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนาวิน เหมือนแสง (2553, หน้า 125) มีข้อเสนอแนะให้ผู้บริหารเห็นความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียน โดยการพัฒนาครูผู้สอนให้มีการสอดแทรกการสอนด้วยคุณธรรม จริยธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนจัดประชุมชี้แจง นโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง รองลงมา คือ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และโรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์และเตรียมการในด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน การจัดประชุมชี้แจงเพื่อให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้าใจตรงกันมีความสำคัญอย่างยิ่ง โรงเรียนจึงต้องขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง ผู้นำ ท้องถิ่น ราษฎรชาวบ้าน ตลอดจนสถาบันศาสนาในชุมชน เพื่อเข้ามาช่วยกันพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเสรี สวัสดิ์เอื้อ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการ วิจัยเรื่องปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากการ วิจัยพบว่า ผู้ปกครอง ควรมีโอกาสได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ในด้านที่เห็นปัญหา และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียน จัดขึ้น พร้อมทั้งเอาใจใส่ดูแล แนะนำ อบรม สั่งสอนบุตรหลานให้มากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การตั้งองค์กรนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพ การส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ คณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุม เพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนมีบทบาทในการช่วยงานโรงเรียน ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ คณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็นผู้ให้บริการและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และคณะกรรมการนักเรียน สภานักเรียน คณะกรรมการคณะสี ชมรม และชุมนุมเพื่อการส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็นผู้นำในการช่วยงานโรงเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการจัดสภานักเรียน จัดกลุ่มคณะสีของนักเรียน ซึ่งการจัดตั้งองค์กรของ นักเรียนเป็นการจัดให้นักเรียนรู้จักวิธีการทำงาน การรู้จักบริการและอำนวยความสะดวกต่างๆ อาจทำได้โดยนักเรียนหรือครูก็ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของไชยพร เรืองแท้ (2556, หน้า 78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า บทบาทในการส่งเสริม ได้แก่

1) การเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน 2) การสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม 3) การจัดกิจกรรมให้นักเรียนและการส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงออก

ขั้นตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนสามารถนำผลคุณธรรม จริยธรรมและทักษะชีวิตไปใช้ในชีวิตประจำวัน รองลงมาคือ โรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอนเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และครูมีความพร้อมในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่เป็นเช่นนี้เพราะสถานศึกษาต้องจัดทำหลักสูตรการศึกษา ที่สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะชีวิต และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า แนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรต้องสอดคล้องกับเป้าหมายพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ครูทุกคนต้องมีความพร้อมที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร สุขสบาย (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานุริรัมย์ เขต พบว่า 3 ผู้บริหารมีข้อเสนอแนะ โรงเรียนควรมีการวางแผนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ครูผู้สอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติจริง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การอบรมนักเรียน การสวดมนต์ เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของไพศาล มั่นอก (2557, บทคัดย่อ) พบว่า คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนวิเศษชัยชาญวิทยาคม มีภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด เมื่อทำกิจกรรมตามกลยุทธ์ 5 อย่าง ได้แก่

- 1) กลยุทธ์การเข้าค่ายธรรมะ 2) กลยุทธ์การสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม 3) กลยุทธ์วันพุธพบพระ ละกิเลส 4) กลยุทธ์ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในชีวิตประจำวัน และ
- 5) กลยุทธ์ศูนย์พัฒนาการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ 6 กิจกรรมย่อยคือ กิจกรรมการปลูกมะนาว กิจกรรมการปลูกผักพื้นบ้าน กิจกรรมการเลี้ยงปลา กิจกรรมการเลี้ยงกบ กิจกรรมการเพาะเห็ดภูฐาน และกิจกรรมการทำนาข้าวหอมนิล

ขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และโรงเรียนสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก สถานศึกษาควรจัดให้มีกิจกรรมด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การจัดชุมนุมต่างๆ การประกวดต่างๆ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพัฒนานิสัย และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยขอ ศิลปกร จุมพิย (2557, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียน โรงเรียน บ้านประคอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานูรริรัมย์ เขต 1 ผลจากการวิจัยพบว่าแนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ต้องพัฒนาด้านความประหยัด ด้านความขยัน และด้านความสุภาพ โดยโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติ ใช้กระบวนการที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สอนแบบโครงงาน มีการอบรมคุณธรรม และฝึกมารยาทไทยสร้างความร่วมมือระหว่างครู กับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีสภาพการส่งเสริมน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ โรงเรียนนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปปรับปรุง การดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ โรงเรียนมีการ ประเมินผลตามตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและ โรงเรียน มีการจัดประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และ โรงเรียน ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้เพราะสถานศึกษาต้องมีการกำหนดรูปแบบการประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัดที่ กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกพร ศรีเปลี่ยนจันทร์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนปฐมวัย โรงเรียนวัดหงส์ปทุมาวาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ผลการวิจัย พบว่า ขั้นตรวจสอบประเมินผลการพัฒนา พฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม จากการสอบถามครูและบุคลากรทางการศึกษาและ ผู้ปกครองนักเรียนเกี่ยวกับกระบวนการแบบมีส่วนร่วม พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ทุกๆ ด้าน ได้แก่ด้านความรับผิดชอบ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความซื่อสัตย์สุจริต และด้าน ความประหยัด ขั้นการปรับปรุงผลการประเมินการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีข้อเสนอแนะว่าทุกกิจกรรมควรปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและให้ขยายการดำเนินงานทั้งโรงเรียน แก่ไขจุดอ่อนข้อบกพร่องในการปฏิบัติ โดยการเพิ่มความรู้ ความเข้าใจให้แก่ครูและบุคลากร ทางการศึกษา ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในรูปแบบอื่นๆ ที่หลากหลายและสอดคล้อง กับความต้องการของนักเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิศักดิ์ แก้วทา (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมด้านการติดตามและ

ประเมินผล พบว่าสถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการพัฒนาให้ชัดเจนเหมาะสม

2. ปัญหาการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ การตั้งองค์กรนักเรียน รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการจัดตั้งองค์กร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมต้องเน้นการพัฒนาาร่วมกันทั้งระบบในโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างทั้งระบบขององค์กรเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ต้องจัดให้มีองค์กรต่างๆ ของนักเรียน ได้แก่ การเลือกตั้งสภานักเรียน การเลือกตั้งคณะสี การจัดตั้งชมรมและชุมนุมเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนพร้อมทั้งมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จัดกิจกรรมในหลักสูตรและเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายขั้นตอนสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปรัชญา นโยบายและเป้าหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน รองลงมาคือ การศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการสำรวจสภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมต้องเน้นการพัฒนาาร่วมกันทั้งระบบในโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) กล่าวว่า สถานศึกษาต้องมีการสำรวจสภาพปัญหาในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน พิจารณาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากความต้องการของสังคม เพื่อนำมากำหนดเป็นปรัชญาโรงเรียน นโยบายในการดำเนินงาน และเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ การจัดตั้งโครงสร้างและแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในองค์กร

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและโครงสร้างในองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนครอบคลุมบุคลากร ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มคณะทำงาน กลุ่มที่ปรึกษา และการจัดตั้งองค์กรการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการจัดตั้งองค์กร เพื่อพัฒนาบุคลากรในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมทุกฝ่ายต้องมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2559, หน้า 33-37) กล่าวว่า สถานศึกษาต้องมีโครงสร้างทั้งระบบขององค์กรเพื่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีการแย่งโครงสร้างและกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน 5 กลุ่ม กลุ่มแรกผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการ สถานศึกษารองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายงานต่างๆ หัวหน้างาน และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มคณะทำงาน กลุ่มที่ปรึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษา และจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องด้วยการประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจ อบรม ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การให้ความร่วมมือของโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ผู้ปกครองและชุมชนเป็นผู้จัดกิจกรรม รองลงมาคือ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุน โรงเรียนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการจัดประชุมชี้แจงนโยบายการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) กล่าวว่า สถานศึกษาต้องจัดให้ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาเรื่องการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือ ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนร่วมกัน ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 การตั้งองค์กรนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนสถานนักเรียน รองลงมาคือ / การเลือกตั้งคณะกรรมการคณะสี และการจัดตั้งชมรมและชุมนุมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการจัดตั้งองค์กรเป็นการจัดให้นักเรียนทำงาน เช่น จัดสถานนักเรียน จัดกลุ่มคณะสีของนักเรียน เป็นต้น เพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาจิตพิสัยซึ่งการจัดองค์กรของนักเรียนและการบริการ อำนวยความสะดวกต่างๆ นี้ อาจทำโดยนักเรียนหรือครูก็ได้ ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33- 37)

กล่าวว่า สถานศึกษาต้องจัดให้มีองค์กรต่างๆ ของนักเรียน ได้แก่ การเลือกตั้งสภานักเรียน การเลือกตั้งคณะกรรมการคณะสี การจัดตั้งชมรมและชุมนุมเพื่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนพร้อมทั้งมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อบริการนักเรียนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ขั้นตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตร รองลงมาคือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในหลักสูตรครบตามหลักสูตร และการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของ โรงเรียน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากแนวการจัดกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับเป้าหมายพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในห้องเรียนนั้น ครูทุกคนต้องมีความพร้อมที่จะร่วมกันจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียน ด้วยการดูแลนักเรียนด้วยการร่วมกันกำกับดูแลนักเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลง เช่น การตรงต่อเวลา ครูทุกคนต้องร่วมกันดูแลเรื่องการเข้าห้องเรียน การส่งงานของนักเรียนให้ตรงเวลา เป็นต้น ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) สรุปไว้ว่า สถานศึกษาต้องจัดหลักสูตรการศึกษา โดยกำหนดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนให้ครูสามารถสอดแทรกการสอนคุณธรรม จริยธรรม นำไปบูรณาการการจัดการเรียนการสอนได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สถานศึกษามีแหล่งเรียนรู้และสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสอน ครูมีความสามารถในการกำกับห้องเรียนเห็นความสำคัญตรงต่อเวลาในการเข้าเรียนและการส่งงาน ครูมีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดกิจกรรมครบตามหลักสูตรให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะชีวิต และสามารถนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหาการส่งเสริมมาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ การกำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของ โรงเรียนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) ได้สรุปว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนด้านจิตพิสัย ได้แก่ การจัดชุมนุมต่างๆ การประกวดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้การ

เสริมแรงเพื่อกระตุ้นผู้เรียน เช่น การยกย่องชมเชยนักเรียนที่ทำความดี ผู้เรียนเกิดความตระหนักในตนเอง รู้สึกผิดชอบชั่วดี สามารถควบคุมตนเองได้ เป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้อื่นได้และสถานศึกษาต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีปัญหา การส่งเสริมค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การกำหนดตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน รองลงมาคือ การใช้วิธีการประเมิน ประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่หลากหลายและการนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปปรับปรุง การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และการประเมินผลตามตัวชี้วัดการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องหลายอย่างที่ครูควรประเมิน เช่น สภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการพัฒนา การประเมินควรใช้ได้หลายๆ วิธี เช่น การสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคมมิติ การให้กลุ่มรายงาน เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-37) ที่กล่าวว่า สถานศึกษาต้องกำหนดรูปแบบการประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานอย่างชัดเจน โดยประเมินจากองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการพัฒนา ครูต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคมมิติ การให้กลุ่มรายงาน เพื่อสามารถนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่วางไว้และสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาต่อไป

3. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 41 จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

3.1 การประเมินผล แนวทางการส่งเสริมคือ สถานศึกษาควรตั้งวัตถุประสงค์การประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยอิงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยม 12 ประการ สถานศึกษาควรกำหนดให้ในทุกรายวิชาได้กำหนดตัวชี้วัดและวิธีการ การประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน สถานศึกษาควรนำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ครูผู้สอนหรือครูผู้รับผิดชอบ โครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนควรตรวจสอบความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-34) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาต้องกำหนดรูปแบบการประเมินผลการพัฒนาตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานอย่างชัดเจน โดยประเมินจากองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาพแวดล้อม ตัวนักเรียน ตัวครู หรือกระบวนการที่ครูใช้ในการ

พัฒนา ครูต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์ การใช้สังคัมมิตติ การให้กลุ่มรายงาน เพื่อสามารถนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่วางไว้และสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาต่อไป

สอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของอาจริยพงษ์ คำตัน (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม พบว่าแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มี 5 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาด้วยกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน 2) การพัฒนาด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี 3) การพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 4) การพัฒนาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน 5) การพัฒนาด้วยการสร้างความร่วมมือ สอดคล้องกับงานวิจัยของเสรี สวัสดิ์เอื้อ (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจากการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยครูผู้สอนควรประเมินนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคลโดยจัดทำ “สมุดรายงานลักษณะนิสัย” เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการสอนคุณธรรม ซึ่งข้อมูลที่เก็บจะเกี่ยวกับลักษณะนิสัย พฤติกรรม สภาพปัญหาครอบครัว ปัญหาชีวิต สามารถร่วมมือกับผู้ปกครองในการป้องกันแก้ไข ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กแต่ละคน ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ทันเวลา สอดคล้องกับงานวิจัยของสิทธิศักดิ์ (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและนำเสนอแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมมีดังนี้ ด้านการบริหารทั่วไป พบว่าสถานศึกษาต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการด้านบุคลากรต้องได้รับการพัฒนาตนเองและต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านการจัดกิจกรรมพบว่าสถานศึกษาต้องมีแผนงาน โครงการที่เหมาะสม ชัดเจน ด้านการติดตามและประเมินผลพบว่าสถานศึกษาควรแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการพัฒนาให้ชัดเจน เหมาะสม

3.2 การกำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน แนวทางการส่งเสริม คือ สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่ประกอบไปด้วยภาคร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน

สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน ที่ประกอบไปด้วยภาคร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดตั้ง คณะทำงานที่ทำหน้าที่ศึกษาปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนประกอบไปด้วยภาคร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะภาคร่วมที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา สถานศึกษา ควรจัดตั้งคณะกรรมการสำรวจสภาพการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนประกอบไปด้วย ภาคร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน โดยเฉพาะภาคร่วมที่มาจากสังคมนอกสถานศึกษา ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-34) ได้กล่าวว่า การศึกษาปัญหาเพื่อกำหนด ปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาต้องมีการสำรวจสภาพปัญหาในเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน พิจารณาแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากความ ต้องการของสังคม เพื่อนำมากำหนดเป็นปรัชญาโรงเรียน นโยบายในการดำเนินงาน และเป้าหมาย ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของเสรี สวัสดิ์เอื้อ (2544, บทคัดย่อ) ได้ทำ การวิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลจาก การวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ คือ

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ แผนปฏิบัติการ โครงการและกิจกรรมส่งเสริม จริยธรรม เพื่อให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกที่ดีในการประพฤติตนอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม 8 ประการ
- 2) ครูผู้สอน ควรประเมินนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคลโดยจัดทำ “สมุดรายงาน ลักษณะนิสัย” เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการสอนคุณธรรม ซึ่งข้อมูลที่เก็บจะเกี่ยวกับลักษณะ นิสัย พฤติกรรม สภาพปัญหาครอบครัว ปัญหาชีวิต สามารถร่วมมือกับผู้ปกครองในการป้องกัน แก้ไข ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กแต่ละคนได้อย่าง ถูกต้อง เหมาะสม ทันเวลา
- 3) นักเรียน ปฏิบัติตามระเบียบ กติกาของโรงเรียน เข้าร่วมกิจกรรม พัฒนาคุณธรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ จนเกิดความเคยชินเป็นปกติ นิสัยในการดำเนินชีวิต
- 4) ผู้ปกครอง ควรมีโอกาสได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ใน ด้านที่เห็นปัญหาและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรม ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น พร้อมทั้งเอาใจใส่ดูแล แนะนำ อบรม สั่งสอนบุตรหลานให้มากยิ่งขึ้น

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร แนวทางการส่งเสริม คือ ผู้บริหารควรให้ ความสำคัญเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและ ผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

เพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดทำประกาศแนวทางการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนให้ต่อสาธารณชน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ติดต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2549, หน้า 33-34) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และเป้าหมายของการพัฒนาคุณลักษณะ ได้แก่ การจัดชุมนุมต่างๆ ผู้เรียนด้านจิตพิสัยการประกวดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้การเสริมแรงเพื่อ กระตุ้นผู้เรียน เช่น การยกย่องชมเชยนักเรียนที่ทำความดี ผู้เรียนเกิดความตระหนักในตนเอง รู้สึกผิดชอบชั่วดี สามารถควบคุมตนเองได้ เป็นต้นแบบที่ดีให้กับผู้อื่นได้และสถานศึกษาต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของประ โขติ จันทวิมล (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียน โรงเรียนนวมินทราชูทิศ หอวัง นนทบุรี ได้แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสูง เพราะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันและเร่งรีบ ทำให้พฤติกรรมของเด็กได้รับอิทธิพลจากสภาพการณ์นั้นและได้เสนอแนะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ได้ทราบเพื่อช่วยเหลือจัดประสบการณ์และหาแนวทางสนับสนุนให้มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ดำเนินการสอดแทรกการอบรม ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในการสอนรายวิชาต่างๆ รวมทั้งจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับจุฬาร พชร ไพโร (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มพระธาตุอุโมง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 พบว่าด้านการจัดสภาพแวดล้อมควรมีสถานที่ในการจัดการอบรมจริยธรรมเพียงพอกับนักเรียน ซึ่งวัช ศรีรักษา (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม กับคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ควรส่งเสริมด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

เพื่อให้การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 การประเมินผล สถานศึกษาควรตั้งวัตถุประสงค์การประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยอิงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยม 12 ประการ กำหนดให้ในทุก รายวิชาได้กำหนดตัวชี้วัดและวิธีการ การประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ชัดเจน นำผลการประเมินคุณธรรม จริยธรรมไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติที่กำหนดไว้ตามตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน และครูผู้สอนหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนควรตรวจสอบความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับตัวชี้วัดการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

1.2 การกำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรจัดตั้งคณะทำงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ที่ประกอบไปด้วยภาคีร่วมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน จัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนที่ประกอบไปด้วยภาคีร่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโรงเรียน

1.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน คณะทำงานการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนและผู้บริหารสถานศึกษาควรวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมากำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับปรัชญา นโยบายและเป้าหมายของโรงเรียน สถานศึกษาควรมีวิสัยทัศน์ที่ดีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาความต้องการพัฒนาในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 ด้านการประเมินผล

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41